

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۱۱۴۲

۲ / ۱۰ / ۱۳۸۰ هـ



پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی

وابسته به موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته:

فقه و مبانی حقوق اسلامی

015560

موضوع:

بررسی تطبیقی نفقه زن از دیدگاه امام خمینی (س) و قوانین کشورهای

ایران و انگلیس

استاد راهنما: حضرت آیت الله سید محمد موسوی بجنوردی

استاد مشاور: سرکار خانم دکتر لعلیا جنیدی

پژوهشگر: مریم حسینی آهق

سال تحصیلی: ۸۱-۸۰

نیمسال: اول

۳۱۱۴۲

تقدیم به

پدر و مادرمهربان و بزرگوارم

که پیوسته مرا در امر تحصیل مشوق بوده

و از هیچ فداکاری در زندگی برایم دریغ نورزیده‌اند.

تشکر و قدردانی

حمد و سپاس خدای را که هدایت همه چیز به دست اوست،
پروودگاری که تنها او می‌تواند نور علم را در قلبها برافروزد. آن که به
قلم «قداست» و به انسان «کرامت» بخشید و انسان را به زیور علم
بیاراست و از سر لطف و رحمت بیکرانیش، به این بنده حقیر توجهی
کرد و در پناه خویش قرار داد و گامهایم را در این راه استوار نمود.
برخود واجب و ضروری می‌دانم که مراتب سپاس و قدردانی خود
را خدمت استاد راهنمای ارجمندم، حضرت آیت‌الله سیدمحمد
موسوی بجنوردی (دام‌ظله) و استاد محترم مشاورم، سرکار خانم دکتر
لعیا جنیدی، تقدیم کنم. ایشان که با صبر و حوصله فراوان در تمام
مراحل انجام این پژوهش مرا یاری نمودند. از راهنماییهای بی‌دریغ،
مفید و اندیشمندانه ایشان کمال تشکر و امتنان را دارم.
و با سپاس و تقدیر فراوان از گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی که در
طول انجام این تحقیق از هیچ کمک و همکاری دریغ نورزیدند.

«چکیده»

پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی

دوره کارشناسی ارشد

عنوان پایان نامه: بررسی تطبیقی نفقه زن از دیدگاه امام خمینی (س) و قوانین کشورهای ایران و انگلیس

نام و نام خانوادگی دانشجو: مریم حسینی آهق

استاد راهنما: حضرت آیت الله العظمی سید محمد موسوی بجنوری

استاد مشاور: سرکار خانم دکتر لعیا جنیدی

تاریخ شروع پایان نامه: اسفند ۱۳۷۹

تاریخ اتمام پایان نامه: آبان ۱۳۸۰

در این تحقیق تلاش شده تا با اعمال روش صحیح تحقیق و نگارش رساله، اهداف زیر دنبال شود:

۱- شناخت بیشتر احکام و قوانین نفقه زن و تطبیق نظرات فقهاء و حقوقدانان با ذکر ادله و اشکالات در جهت دستیابی به آراء مقبول و متقن.

۲- بررسی نظرات امام راحل (س) و تطبیق آن با آراء دیگر علما در جهت شناساندن دیدگاههای ایشان در زمینه نفقه زوجه.

۳- تطبیق قانون مدنی ایران با نظر فقها و حقوقدانان و ارائه راهکارهای مناسب در جهت رفع نواقص این قانون.

۴- آشنایی با نفقه زوجه در حقوق انگلیس به عنوان مهمترین نظام کامن لا، با هدف یاری گرفتن از احکام دادگاههای این کشور برای حمایت بیشتر از حقوق زن و نیز ارائه پیشنهادات مفید در جهت اصلاح و تکمیل قوانین مدنی ایران. به طور کلی تحقیقات تطبیقی باعث ظهور نقاط ضعف و قوت قوانین یک کشور است.

اهم نتایج این تحقیق:

۱- منظور از نفقه زن، همه نیازهای متعارف اوست که تامین آن به عهده شوهر گذاشته شده است.

۲- دائمی بودن عقد نکاح و عدم نشوز زن شروط تحقق تکلیف انفاق است و نشوز زن شامل عدم تمکین او در حالت نداشتن آمادگی روحی یا جسمی به حدی که تمکین موجب ایذاء وی گردد، نمی شود، چون ایذاء به حکم عقل و شرع حرام است. نظر امام خمینی نیز با این سخن سازگاری دارد.

۳- در مورد لباس و امثال آن، اراده شوهر بر حسب متعارف این است که می خواهد این اشیاء را به همسر خود بدهد و قصد مالک ساختن او را دارد، مگر اینکه اراده شوهر بر خلاف متعارف به اجازه انتفاع تعلق گرفته و زن را از اراده خود آگاه نماید، بهر حال مرد با دادن اجازه انتفاع از تکلیف خویش بری الذمه می شود.

۴- نفقه زوجه در صورت عدم پرداخت، بر عهده شوهر بوده و از دیون ممتاز محسوب می شود و طلب نفقه پس از طلبهایی که وثیقه دارند مقدم بر طلبهای دیگر است.

۵- در برخی از وضعیت های خاص همچون مفقود شدن شوهر یا غیبت او، تکلیف انفاق به زوجه مشخص شده است، همچنین زن در عده طلاق رجعی و در طلاق بائن به شرط حاملگی نفقه دارد. قانون مدنی بر خلاف نظر امام و برخی دیگر از فقها به موجب ماده ۱۱۱۵ ق.م.ز. حامل را در عده فسخ نکاح مستحق نفقه می داند. شاید این قانون موافق با کسانی است که حمل را مستحق نفقه می دانند، اما در بررسی دلایل به این نتیجه رسیدیم که مستحق نفقه خود حامل است و نه حمل.

۶- نفقه زن در انگلیس تنها در محدوده جدایی قضائی، طلاق و فسخ نکاح است و در زمینه نفقه زن در زمان زناشویی سخنی به میان نیامده و تنها به ذکر مسئولیت زوجین در حمایت از یکدیگر اکتفا نموده است. اما اسلام به شکل بی سابقه ای وظایف و حقوق زوجین را در خانواده به شکل روشنی مشخص کرده است که از آن جمله نفقه می باشد.

۷- می توان همچون احکام قضائی انگلیس، در صورت سوء استفاده زوج و قصور او در طول زندگانی مشترک و ایجاد صدمات روحی، جسمی و یا مالی به زوجه و با در نظر گرفتن طول دوران زناشویی، سن طرفین و نیازهای مالی زن در آینده، برای یک دوره مشخص، مقرری ماهانه ای را برای زن قرار داد و یا اینکه مبلغی را به طور یکجا به او اعطا کرد. این نوع پرداختها را نیز می توان «جبران خسارات ناشی از زناشویی» نامید.

«الخلاصة»

معهد الامام الخميني (س) و الثورة الاسلامية للدراسات و التحقيقات العالية

مرحلة الماجستير

عنوان الرسالة: دراسة تطبيقية حول حكم نفقة الزوجة من منظار الامام الخميني (س) و قوانين ايران و بريطانيا

اسم الطالبة: مريم حسيني آهق

الاستاذ المشرف: سماحة آية الله العظمى السيد محمد الموسوي البجنوردي

الاستاذ المساعد: السيدة الدكتورة لعيا جنیدی

بداية الرسالة: اسفند ۱۳۷۹

خاتمة الرسالة: آبان ۱۳۸۰

كانت هذه الاهداف نصب أعينى فى هذه الرسالة:

۱- معرفة الاحكام و القوانين المتعلقة بنفقة الزوجة و تطبيق آراء الفقهاء و الحقوقيين متضمناً الأدلة و الشبهات لأجل الوصول الى الآراء الصحيحة و المتقنة.

۲- معرفة آراء الامام الخميني لحسن اعتباره فقيهاً و مجتهداً و تطبيق آرائه بآراء العلماء الآخرين.

۳- مقارنة القانون المدني الايراني بآراء الفقهاء و الحقوقيين محاولةً لاصلاحها و تكميلها.

۴- معرفة القوانين الانجليزية فى مجال نفقة الزوجة باعتبارها من اهم البلدان راعى فيها نظام كامن لا، مساعدةً لاصلاح القانون المدني الايراني فى مجال نفقة الزوجة.

و أهم نتائجها هو:

۱- نفقة الزوجة هي كّل احتياجاتها المتعارفة الذى يجب على الزوج تأمينها.

۲- النكاح الدائم و عدم نشوز الزوجة من شرايط و جوب الاتفاق و فيما نحن فيه النشوز عبارة عن عدم تمكينها و هذا المعنى لا يشمل التمكين المؤدى لا يذنها جسماً او روحاً و من المعلوم أن الايداء حرام بحكم العقل و الشرع و رأى الامام الراحل يلائم هذا الموضوع.

۳- يملك الزوج زوجته عرفاً باعطائها الكسوة الآ اذا اراد انتفاعها (خلافاً للعرف) فيصبح يرى الذمة من انفاقها باجازة حق الانتفاع.

۴- النفقة تأتى فى ذمة الزوج و تعتبر من الديون الممتازة و هي فى مقدمة الديون كلها الآ الديون التى لها الوثيقة.

۵- قد عينت الشريعة حكم الاتفاق فى المواضيع الخاصة نحو اذا غاب الزوج عنها او فقد، ايضاً الزوجة الحامل فى عدة الطلاق رجعيّاً كانت او بائناً تستحق النفقة. القانون المدني فى مادة ۱۱۱۵ خلافاً للنظر الامام يراها مستحقاً فى عدة فسخ النكاح و ذلك ربما لاستحقاق الحمل بالنفقة و لكن انت خبير بان الاستحقاق للحامل دون الحمل.

۶- فى قوانين بريطانيا، الزوجان كلاهما مسئولان لتأمين معاش. تعطى نفقة الزوجه عند الفراق القانوني، الطلاق و فسخ النكاح. أما الاسلام عين و ظايف الزوجين فى الأسرة بصورة لا نظير لها.

۷- نستطيع أن نعين فى قوانيننا كما نشاهده فى القوانين البريطانية، المبلغ الشهري لمدة معيّنة للزوجة عند سوء عمل الزوج أو اصابة الزوجة بالصدمات الجسمية و المعنوية و المالية أو قصوره فى وظائفه الزوجية، و ذلك باعتبار مدة الزواج، سن الزوجين و احتياجاتها المالية الآتية جبراً للصدمات الواردة من الزواج.

Abstract

Research Institute of Imam Khomeini and Islamic Revolution

Title of Thesis: A Comparative Study of the Woman's Necessary Expenditures in Imam Khomeini's Viewpoint and Iran's civil Law and in British Law

Name of Student: Maryam Hosseini Ahagh

Supervisor: Ayatollah Seyed Mohammad Moosavi Bojnourdi

Co-Supervisor: Dr. (Ms.) Lo'aya Joneidi

Attempts have made in the present thesis to find proper answers to the following questions through scientific research:

- 1 - A deeper study of the decrees on the women's necessary expenditures and its comparison with the notions of jurisprudents and jurists on the basis of reasons and questions in order to find out acceptable authentic notions.
- 2 - Imam Khomeini was a renowned jurisprudent of the seminaries. Therefore, the present article studies jurisprudent in order to spread knowledge about his ideas.
- 3 - Making a comparative study of Iran's civil code with the ideas of jurisprudent and jurists and offering suitable ways to remove its shortcomings.
- 4 - Becoming acquainted with the spouse's necessary expenditures in the British law, as the most important country practicing the common law system in order to take some clues from those laws for more support of women's rights.

The Findings of the present study

- 1 - The necessary expenditures of a woman refers to all of her conventional needs whose maintenance is the duty of the husband.
- 2 - There are two conditions for the payment of the necessary expenditures: permanent marriage ties and lack of disobedience. If women is not mentally or physically ready for intercourse and feels that it harasses her, disobedience does not encompass her refusal of intercourse under such circumstances, for harassment is legally unlawful. This is in congruence with Imam Khomeini's ideas.
- 3 - With regard to clothes and similar items, normally the determination of the husband is that he gives these items to his wife and she becomes the owner of them. If contrary to the norm, the husband decides to allow the wife only to use these items, after informing the wife, he is not duty-bound to do so anymore.
- 4 - The payment of wife's necessary expenditure is the duty of husband and if he does not pay them, he is indebted after the payment of the dues that have bale, the payment of these dues has priority.
- 5 - In some special cases, like the missing of husband or his absence, the issue of necessary expenditures is clear. Also in case of the pregnancy of a woman the husband has to pay the necessary expenditures in case of irrevocable and revocable divorces during her waiting period. Contrary to the Imam's viewpoints and those of other jurisprudent, the Article 1115 of the civil code considers the payment of necessary expenditure to a pregnant women necessary during the waiting period of the abrogation of the marriage. probably this law is in agreement with the ideas of those who believe that the baby necessitates the payment of the necessary expenditures. But in our study we reached the conclusion that the carrier of the baby, not the baby, is entitled to receive the necessary expenditures.
- 6 - Woman's necessary expenditure in Britain is allowed only in case of divorce and abrogation of marriage. But there is no mention of the necessary expenditures of woman during the marriage. The family law in Britain envisages that it is the duty of husband and wife to meet the expenditures. Islam has given due weight to woman's rights in order to create stability and tranquility in the family.
- 7 - The British family law envisages supportive financial provisions for women at the time of divorce. If those provisions are incorporated into Iranian laws, they will yield fruitful results. For instance, in case of husband's mistreatment of wife or inflicting psychological, physical or financial damages on her during the marriage, on the basis of the duration of the marriage and the age of both the spouses, the law envisages for the meeting of woman's financial needs in the future. She is either allotted monthly allowances or a fixed fund. These payments are called compensation for the damages inflicted by marriage.

فهرست اجمالی مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۷	بخش اول: بررسی تطبیقی نفقه زن از دیدگاه امام خمینی (س) و قانون مدنی ایران
۸	فصل ۱: بررسی لغوی و اصطلاحی نفقه زن
۴۳	فصل ۲: دلایل استحقاق زوجه به نفقه و شرایط آن
۴۳	گفتار اول - دلایل استحقاق زوجه به نفقه
۵۹	گفتار دوم - شرایط تحقق تکلیف انفاق به زوجه از سوی زوج
۸۹	فصل ۳: ماهیت اموال در نفقه زوجه
۹۹	فصل ۴: نفقه زوجه، پرداخت و عدم پرداخت آن
۹۹	گفتار اول - بررسی پرداخت نفقه زوجه
۱۱۴	گفتار دوم - بررسی عدم پرداخت نفقه زوجه
۱۳۰	فصل ۵: نفقه زن در وضعیت‌های خاص
۱۳۰	گفتار اول - بررسی نفقه زوجه شخص غایب
۱۳۵	گفتار دوم - بررسی نفقه زوجه شخص مفقود
۱۳۹	گفتار سوم - بررسی نفقه زن معتده حائل (غیر حامل)
۱۵۱	گفتار چهارم - بررسی نفقه زن معتده حامل

صفحه	عنوان
۱۶۴	بخش دوم: بررسی نفقه زن در حقوق انگلیس.....
۱۶۵	فصل ۱: کلیات
۱۷۳	فصل ۲: نفقه زوجه در حقوق انگلیس و تاثیر قرارداد های خصوصی جدایی و نفقه در آن ...
۱۸۲	فصل ۳: نفقه در دادگاه های انگلیس.....
۱۸۲	گفتار اول - نفقه در دادگاه صلح.....
۱۹۱	گفتار دوم - احکام مالی در دادگاه های طلاق بخش
۲۰۶	گفتار سوم - نحوه اعمال قضائی دادگاه طلاق در صدور احکام
۲۱۵	گفتار چهارم - الزام به انفاق
۲۲۰	فصل ۴: تطبیق با قانون مدنی ایران.....
۲۲۷	نتیجه گیری
۲۳۳	فهرست آیات.....
۲۳۷	فهرست روایات.....
۲۴۰	فهرست اعلام
۲۴۲	فهرست منابع

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۱
بخش اول: بررسی تطبیقی نفقه زن از دیدگاه امام خمینی (س) و قانون مدنی ایران	
فصل ۱: بررسی لغوی و اصطلاحی نفقه زن.....	۸
۱- معنای لغوی.....	۸
۲- شناخت معنای اصطلاحی.....	۱۱
الف) بررسی مصادیق مذکور در مورد نفقه زن.....	۱۲
۱- طعام.....	۱۲
۲- مسکن.....	۲۴
۳- خادم.....	۲۸
۴- لباس و فراش.....	۳۴
۵- وسایل نظافت، بوی خوش و وسایل زینتی.....	۳۵
۶- هزینه دارو و درمان.....	۳۷
ب) معیار در کمیت و کیفیت نفقه زن.....	۳۹
ج) معنای اصطلاحی نفقه زن.....	۴۱

صفحه	عنوان
۴۳	فصل ۲: دلایل استحقاق زوجه به نفقه و شرایط تحقق آن
۴۳	گفتار اول - دلایل استحقاق زوجه به نفقه
۴۳	۱- استدلال به قرآن کریم
۵۵	۲- استدلال به سنت
۵۸	۳- استدلال به اجماع
۵۹	گفتار دوم - شرایط تحقق تکلیف انفاق به زوجه از سوی زوج
۵۹	۱- تداوم عقد
۶۲	۲- عدم نشوز زن (مانعیت نشوز)
۶۴	الف - معنای نشوز
۶۶	ب - معنای تمکین عام و خاص
۶۹	ج - موانع مشروع تمکین
۷۵	د - کیفیت سقوط نفقه با نشوز
۷۶	هـ - دلایل شرطیت تمکین در استحقاق زن به نفقه از سوی زوج
۷۹	و - دلایل شرطیت عدم نشوز (مانعیت نشوز)
۸۱	ز - نتایج حاصل از شرطیت عدم نشوز
۸۹	فصل ۳: ماهیت اموال در نفقه زوجه
۸۹	۱- ماهیت اموالی که عین آنها با استفاده کردن تلف می شود
۹۱	۲- ماهیت اموالی که عین آنها با استفاده کردن از بین نمی رود
۹۱	(۱) منزل و وسایل خانه
۹۳	(۲) لباس و امثال آن

۹۶	* نتایج حاصل از تملیک در لباس و مانند آن
۹۹	فصل ۴: نفقهٔ زوجه، پرداخت و عدم پرداخت آن
۹۹	گفتار اول - بررسی پرداخت نفقهٔ زوجه
۱۰۰	۱- کیفیت پرداخت نفقهٔ زوجه
۱۰۴	۲- قضای نفقهٔ زوجه
۱۱۰	۳- ضمانت نفقهٔ زوجه
۱۱۲	۴- اختلاف در پرداخت نفقه
۱۱۳	۵- اختلاف در مهر یا نفقه و یا هدیه بودن مال
۱۱۴	گفتار دوم - بررسی عدم پرداخت نفقهٔ زوجه
۱۱۴	۱- اسقاط نفقه
۱۱۵	۲- عجز زوج از پرداخت نفقه
۱۱۵	الف - عجز سابق بر عقد
۱۱۷	ب - عجز لاحق بر عقد
۱۲۳	ج - ادعای اعسار زوج
۱۲۳	۳- استنکاف زوج از دادن نفقه
۱۳۰	فصل ۵: نفقهٔ زن در وضعیت‌های خاص
۱۳۰	گفتار اول - بررسی نفقهٔ زوجهٔ شخص غایب
۱۳۱	الف - وجه اول
۱۳۲	ب - وجه دوم
۱۳۵	گفتار دوم - بررسی نفقهٔ زوجهٔ شخص مفقود

صفحه	عنوان
۱۳۹	گفتار سوم - بررسی نفقه زن معتده حائل (غیر حامل)
۱۴۰	الف - عده طلاق
۱۴۰	(۱) عده طلاق رجعی
۱۴۳	(۲) عده طلاق بائن
۱۴۴	ب - عده فسخ نکاح
۱۴۹	ج - عده وطی به شبهه یا نکاح فاسد
۱۵۰	د - عده وفات
۱۵۱	گفتار چهارم - بررسی نفقه زن معتده حامل
۱۵۱	الف - عده طلاق
۱۵۳	ب - عده فسخ نکاح
۱۵۵	ج - عده وطی به شبهه یا نکاح فاسد
۱۵۶	د - عده وفات
۱۵۸	* مبانی مختلف در نفقه حامل معتده
۱۵۹	الف - استحقاق حمل به نفقه
۱۶۰	ب - استحقاق حامل به نفقه
۱۶۲	ج - نتایج اختلاف

بخش دوم: بررسی نفقه زن در حقوق انگلیس

۱۶۵	فصل ۱: کلیات
۱۶۵	۱- قلمرو جغرافیایی حقوق انگلیس

صفحه	عنوان
۱۶۶	۲- منابع حقوق انگلیس
۱۶۸	۳- دادگاه استیناف (شعبه مدنی)
۱۶۹	۴- دیوان عالی عدالت (شعبه خانواده)
۱۶۹	۵- دادگاه بخش
۱۷۰	۶- محاکم صلح
۱۷۱	۷- نکاح
۱۷۱	۸- طلاق
۱۷۲	۹- جدایی قضائی
۱۷۳	فصل ۲: نفقه زوجه در حقوق انگلیس و تأثیر قراردادهای خصوصی جدایی و نفقه در آن
۱۷۳	۱- وظیفه حمایت زوجه از سوی زوج
۱۷۶	۲- درخواست نفقه از سوی زوجه
۱۷۸	۳- قراردادهای خصوصی جدایی و نفقه
۱۸۲	فصل ۳: نفقه در دادگاههای انگلیس
۱۸۲	گفتار اول - نفقه در دادگاه صلح
۱۸۳	۱- ماده یک: اسباب یک حکم
۱۸۵	۲- ماده دو: احکام قابل تحصیل در مورد نفقه
۱۸۶	۳- بررسی برخی از فاکتورهای وابسته در صدور حکم
۱۸۷	۴- احکام توافق
۱۸۸	۵- ماده هفت: جدایی رضایتمندانه و نفقه داوطلبانه
۱۹۰	۶- احکام موقت

عنوان

صفحه

۱۹۰	۷- تغییر و ابطال احکام
۱۹۱	گفتار دوم - احکام مالی در دادگاههای طلاق بخش
۱۹۴	۱- نفقه در جریان دادرسی
۱۹۵	۲- احکام تدارک مالی
۱۹۵	الف - احکام پرداخت‌های مستمر غیر تضمینی
۱۹۷	ب - احکام پرداخت‌های مستمر تضمینی
۱۹۹	ج - احکام مبالغ یکجا
۲۰۲	۳- احکام مصالحه در داریی
۲۰۲	الف - حکم به انتقال داریی
۲۰۳	ب - حکم به حل و فصل داریی
۲۰۴	ج - تغییر در حکم حل و فصل قبل یا بعد از ازدواج
۲۰۴	۴- حکم به فروش داریی
۲۰۵	۵- انتقالات منافع در طلاق
۲۰۶	گفتار سوم - نحوه اعمال قضائی دادگاه طلاق در صدور احکام مالی
۲۰۶	۱- رهنمودهای قانونی ماده ۲۵
۲۱۲	۲- پیش‌بینی «طلاق منصفانه»
۲۱۵	گفتار چهارم - الزام به انفاق
۲۱۵	۱- احکام الزام در دادگاههای صلح
۲۱۶	(۱) توقیف اموال
۲۱۶	(۲) زندانی کردن